

سیر و صور نقاشی ایران

زیر نظر: آرتور اپهام پوپ

نویسندگان: سرتامس آرنولد، یوگومونره دوویلار، ارنست کونل،
بداگدار، فیلیس اکرم، لارنس بینون، آ. پ. لاری، ح. طاهرزاده بهزاد،
لوئی ماسینیون، ریچارد اتینگهاوزن، امیل گرتسل

ترجمه
دکتر یعقوب آزند



انتشارات مؤلی

پوپ، آرتور اپهام، ۱۸۸۱ - ۱۹۴۹
Pope, Arthur Upham
سیر و صور نقاشی ایران/ زیر نظر آرتور اپهام
پوپ، نویسنده/ تاسیس آرنولد... او دیگران؛
ترجمه یعقوب آژند؛ ویراستار مهناز رئیس زاده -
تهران: مولی، ۱۳۷۷
پارنده، ۶۱۰ ص. : محور .

ISBN 964-5996-22-8.
پیش از انتشار [.
عنوان اصلی:
survey of Persian Art.
کتابنامه به صورت زیر نویس.
۱ نقاشی - ایران - تاریخ . ۲ هنر - ایران
- تاریخ . ۳ تکیه - ایران - تاریخ .
الد. آرنولد. تاسیس، Arnold, Thomas پ. آژند.
یعقوب، ۱۳۷۸ - مترجم . ج رئیس زاده، مهناز،
۱۳۳۶ - ویراستار . ذ عنوان .

۷۵۹/۹۵۵

ND۹۸۰/۹۸۹

۱۳۷۷
کتابخانه ملی ایران
۷۷-۱۵۰۸۰

این کتاب ترجمه‌ای است از:

A SURVEY OF PERSIAN ART

PAINTING AND THE ART OF THE BOOK

VOL. V, PP. 1809-1994 AND VOL. X



تهران: خیابان انقلاب - چهارراه ابوریحان - شماره ۱۲۸۲
تلفن: ۶۶۴۰۹۲۴۳ - نمابر: ۶۶۹۴۶۴۲۹ - ص. پ. ۷۴۶ - ۱۳۱۴۵

انتشارات مولی

شابک: ۸ - ۲۲ - ۵۹۹۶ - ۹۶۴
ISBN 964 - 5996 - 22 - 8

۱۰/۱۲
۸۴

سیر و صور نقاشی ایران

زیر نظر: آرتور اپهام پوپ

ترجمه: دکتر یعقوب آژند

چاپ اول: ۱۳۷۸

چاپ دوم: ۱۳۸۴ = ۱۴۲۶

تعداد: ۱۱۰۰ نسخه

لیتوگرافی: تصویر

چاپخانه: ایران مصور

صحافی: امین

حروفچین و صفحه‌آرا: مریم محقق بنایی

۸۵۰۰۰ ریال

کلیه حقوق مربوط به این اثر محفوظ و متعلق به انتشارات مولی است

فهرست مطالب

نه	سیمای کتاب
۱	فصل اول: نقاشی و کتاب آرایی
۱	۱. خاستگاهها سرتاسر آرنولد
۱۹	۲. هنرمانوی و پیوند آن با هنرایران یوگومونزه دوویلار
۳۵	۳. تاریخ نگارگری و طراحی ارنت کونل
۳۸	سده هفتم/سیزدهم
۴۳	دوره ایلخانان
۵۱	مکتب آل جلایر
۵۶	دوره تیموری
۵۸	مکتب تبریز
۶۰	مکتب شیراز
۶۸	مکتب هرات
۸۲	بهباد و مکتب او
۹۷	مکتب بهزاد در بخارا
۱۰۳	دوره صفویان
۱۰۳	مکتب تبریز

شش / سیر و صور نقاشی ایران

۱۲۲	رضاعباسی و مکتب او
۱۴۳	۴. نگارگری و طراحی بعد از صفویان
۱۴۵	الف: بررسی تاریخی ید اگدار
۱۴۹	ب: تصاویر گل و مرغ فیلس اکرمین
۱۵۵	۵. تأثیر شعر و کلام بر نقاشی ایران سرتامس آرنولد
۱۶۷	۶. خصایص زیبایی در نقاشی ایران لارنس بیبون
۱۸۱	۷. رنگیزه و مصالح آ. پ. لاری
۱۸۹	۸. تدارک مواد نگارگر ح. طاهرزاده بهزاد
۱۹۱	قلم مو
۱۹۲	رنگها
۱۹۳	رنگ طلائی
۱۹۴	کاغذ آهارزده
۱۹۴	کاغذ زرافشان
۱۹۶	کاغذ ابری
۱۹۹	فن نقاشی زیرلاکی
	فصل دوم: تأثیر الهیات اسلامی در دگرسانی مبانی
۲۰۳	شمایل نگاری ایرانی لونی ماسینیون
۲۰۷	مانویت همچون انگیزه‌ای فرهنگی
۲۱۰	مکتب کوفه
۲۱۲	کوفه خاستگاه نقاشی اسلامی
۲۱۷	فصل سوم: فن تذهیب و نسخه‌پردازی ریچارد اتینگهاوزن
۲۲۴	صدر اسلام
۲۲۴	قرآنهاي کوفی
۲۳۳	دوره سلجوقی
۲۴۶	دوره مغول
۲۵۴	دوره تیموری

فهرست مطالب / هفت

۲۶۹		دوره صفوی
۲۷۹	امیل گرتسل	فصل چهارم: فن تجلید
۲۸۱		خاستگاهها
۲۸۴		اوج اعلاى جلدآرایى در هرات سده نهم هجرى
۲۸۶		فن تجلید
۲۹۱		جلدهای چرمی سده دهم هجرى
۲۹۵		جلدهای زیرلاکی از قرن دهم تا سیزدهم هجرى
۲۹۹		قابندهای تزینى جلدها از سده دهم هجرى به بعد
۳۰۱		فهرست جلدهای تاریخدار و قابل تاریخگذاری ایران
۳۱۳		واژه نامه
۳۱۹		فهرست اعلام
۳۴۵		تصویرها

هو الجمیل

سیمای کتاب

به قطع و قیاس می توان گفت که کتاب بررسی هنر ایران (A Survey of Persian Art) فراهم آورده آرتور اپهام بوپ تاکنون تنها اثر جامعی است که درباره هنر ایران پدید آمده است. این مجموعه نخستین بار در سال ۱۹۳۸-۳۹ م. در ۶ جلد قطع بزرگ و حجیم انتشار یافت و سپس در سال ۱۹۶۵ م. در ۱۶ جلد تنظیم گردید. این اثر سترگ حاصل کندوکاو و پژوهش شصت و نه تن محقق و هنرشناس جهان در قلمرو هنر ایران از دوران نوسنگی تا سده نوزدهم است. در این کتاب معماری، نقاشی و هنرهای صناعی ایران بطور مجزا و در طول زمان و در یک طرح کلی ارزیابی شده است.

هنوز هم پس از گذشت نیم قرن از انتشار نخست بررسی هنر ایران، می توان در آن قدرت دید و استحکام شیوه پژوهش و نظرات نو مشاهده کرد. اما نکته اینجاست که این مجموعه جز بخشهایی از آن، به زبان فارسی برگردان نشده است. بعضی را اعتقاد بر اینست که نظریات آمده در آن به دلیل گذشت زمان از حیز انتفاع ساقط است و بهتر آنست که به آثار و تحقیقات جدید تکیه کنیم. ولی حقیقت اینست که شالوده این نوع آثار در عالم پژوهشهای ایران چنان محکم و استوار است که آثار جدید بطور کلی بر ساخته مطالب آنهاست. این نکته را نباید مغفول گذاشت که مطالعات و تحقیقات ایرانشناسان آغاز سده بیستم بر پایه ای محکم متکی بود و آنان به زبانهای فارسی، عربی و ترکی و منابع موجود آنها

تسلطی به کمال داشتند و می توانستند بطور مستقیم به این منابع و مأخذ رجوع کنند؛ یعنی نکته‌ای که امروزه پژوهشهای نسل جدید ایرانشناسان اروپایی و آمریکایی فاقد آنست و آنان در واقع پخته‌خور آثار نسل پیشین خویش هستند. در چنین شرایطی و بر همین سیاق مباحث کتاب بررسی هنر ایران هنوز از عمق و بداعت ویژه‌ای برخوردار است که ترجمه آن را بسیار ضروری می‌نماید و آگاهی روشن و عمیقی از سجایای هنر ایران ارائه می‌دهد.

بر وفق این رویکرد بود که بخش مربوط به نقاشی ایران برای ترجمه انتخاب شد. این بخش که تقریباً یک مجلد از جلد‌های شانزده‌گانه آن را در شمول خود دارد در بردارنده مباحث گوناگون از ایرانشناسان است که عمر خود را در بررسی مصادیق گوناگون هنر ایران بسر آورده و از هرگونه کوشش و تلاش از برای ارائه نگرش نو در عالم تحقیقات هنری فروگذار نشده‌اند. تامس آرنولد، لوئی ماسینیون، مونره دوویلار، ارنست کونل، لارنس بینون و ریچارد اتینگهاوزن از نام‌آوران مطالعات و پژوهشهای هنر ایران و اسلام بر شمرده می‌شوند که زندگی‌شان را وقف بررسی هنر اسلامی و ایرانی و بازنمایی و بازجویی زنجیره‌ای از مراحل سنت دیرینه این هنر کردند و جستارها و گفتارهای بلیغ و ستودنی و نکته‌آموز پدید آوردند.

در این بخش ویژگیها و سجایای نقاشی ایران با قالب و اسلوبی علمی ردگیری شده و هر پژوهشگری پاره‌ای از این سنت را به نحوی مستوفی و مجاب‌کننده بازآفرینی کرده است. تامس آرنولد که خود از کوشندگان هنر اسلامی و صاحب آثاری چشمگیر در این حیطه است در ریشه‌یابی نگارگری ایرانی تا به دوران باستان پس نشسته و منشاء آنرا در سنت نقاشی مانویان بازجسته است. و ارزیابی خود سنت نقاشی مانوی هم در اختیار مونره دوویلار قرار گرفته تا با تکیه بر یافته‌های باستانشناسی تورفان و پیرامون آن حق مطلب را به کمال ادا کند. ارنست کونل با بررسی تاریخی خویش از نگارگری ایران تا پایان دوران صفوی، از جهاتی چند، پایه و اساسی نو در افکنده و اگر حکم به اغلب کنیم هنوز هم صاحب نظران نگارگری ایران را در رجوع بدان گزیری نیست. اتینگهاوزن در ارزیابی تذهیب و نسخه‌پردازی بخصوص قرآن و سیر تاریخی آن، به واقع برده‌گشای تصویر تذهیب شده، و بخشی

مقدمه / یازده

روشنگر و ارزیاب پیش‌رو نهاده است. حاصل سخن اینکه این جستارها و تلاشها، در وجه کلی، همه بر ساخته یکدیگرند و چگونگی نگارگری و نقاشی ایران را در بستر تاریخ، با همه توجهات و تعلقات مقرون به موضوع، فرامی‌نماید.

مترجم در ترجمه این بخش مسائلی را مراعات کرد که ضروری می‌نمود:

۱. عنوان «سیر و صور نقاشی ایران» از مترجم است که تقریباً همه مباحث این کتاب را در بر دارد.

۲. یک واژه‌نامه انگلیسی-فارسی مرکب از اصطلاحات و تعابیر هنرنقاشی تهیه و در آخر کتاب گنجانده شد.

۳. تبدیل تواریخ میلادی به هجری قمری از مترجم است و گاه در خود متن اصلی نیز این تطبیق صورت گرفته بود.

۴. شماره تصاویر که در متن بدانها ارجاع شده، بر اساس صفحه‌بندی اصل کتاب است.

ترجمه این نوع کتابها همواره با نوعی تحقیق هم همراه است. مترجم برای پرهیز از ارتکاب اشتباه بخصوص در اعلام و اسامی مدام به منابع اصلی و حتی به خود ارجاعات رجوع می‌کرد. کتاب آکنده از ارجاعات و زیرنویسهای مفصل و جامع است؛ از اینرو حروفچینی آنها کاریست ظریف و در ضمن پر دردسر؛ بنابراین در این مقام وظیفه خود می‌دانم که از سرکار خانم مریم محقق بنایی که حروفچینی کتاب را به نحوی مطلوب به انجام رساندند، تشکر بکنم. ریزه کاریهای کتاب از تنظیم و تدوین تصاویر گرفته تا نمونه خوانی متن حروفچینی شده، تمامی بر عهده دوست گرامی آقای مهندس حسین مفید و خانم مهناز رئیس زاده بوده، پس سپاس از این بابت. بابت زیر قلم را غلاف می‌کنم که نیک زبان حال این دستمایه تواند بود:

همه در جستجوی صورت و مادر پس منعی همه حیران این نقشند و ما جوایای نقاشیم

ی- آژند

۷۷/۹/۲۰

تهران